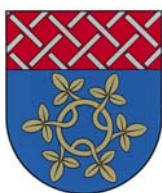

LATÁK MARIANNA

Nagymányok

Nagymányok a Mecsek északi oldalán – szép természeti környezetben – Tolna megye déli peremén fekszik, a megyeszékhelytől, Szekszárdtól mintegy 30 kilométerre, Pécstől 50 kilométerre. A kistérségi központhoz, Bonyhádra viszont közel, alig 7 kilométerre található. Határának déli része hegyes-dombos, a többi irányban nagyrészt síkság. A települést átszeli a Dombóvár–Bátaszék vasútvonala, a vasútállomás Váralja és Hidas–Bonyhád között található, Nagymányoktól mintegy másfél kilométerre. A település 2009 júliusában a Bonyhádi kistérség második városa lett.

A város története

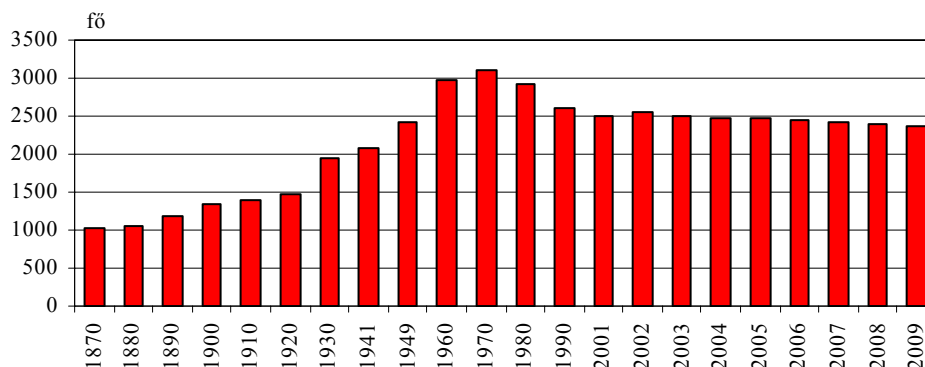
A Nagymányokra vonatkozó első írásos emlék 1015-ből maradt fent, amikor Damaslaus herceg Manek-et a pécsváradai apátságnak adományozta. A település neve a későbbiekben többször módosult, Manky, Meneke, Manyk, Manyuk, Mányok és Nagymányok elnevezések váltak ismertté. A török pusztítás következtében elnéptelenedett községbe az 1722-ben indult sváb betelepítések során Németország középső területeiről származó katolikus vallású földművesek, mesteremberek kerültek. Ez a nemzetiségi múlt máig jelentős mértékben meghatározza a település képét, kultúráját. Az itt élő lakosság fele ma is német nemzetiségű. Nagymányok az 1800-as évek végéig elsősorban mezőgazdasági jellegű település volt. 1873-ban építették meg a vasutat. Az 1820-as években bukkantak rá a szénre, és hamarosan megindult a bányászat. A város hármas településtagsága szintén a szénbányászathoz kötődik. A már 1015-től ismert falusi részhez csatlakozott 1299-től Csalapuszta. A Bányatelep 1891-től került be a település vérkeringésébe. Az Újtelep szintén bányászalakásból álló településrész, mely 1958-tól kezdődően épült a községhez.

A kőszénbányászat 1887–1964 között működött a településen, jelentősebb szerepet 1890-től kapott, amikor – a munkáslakások mellett – megépítették az első üzemi épületeket. A nemzetiség mellett a bányászat lett a másik, a település életét és fejlődését meghatározó elem. A bánya bezárása után Nagymányok bányászjellege megszűnt, már csupán hagyományként élt tovább a község életében. 2010 tavaszán azonban várhatóan újjáéled, mivel a település határában – a remények szerint – megkezdődik a 2-2,5 millió tonnára becsült szénvagyon külszíni kitermelése.

Népesség, népmozgalom

Nagymányok népessége az 1870-es népszámlálás idején 1015 fő volt. A lakosságszám a bányászat beindulásával folyamatosan emelkedett, a II. világháború előtti időszakig megduplázódott, majd utána is 1960-ig növekedett a népességszám (3340 fő), az 1870-esnek mintegy háromszorosa lett. A bánya bezárásának évtizedében azonban megindult a településről való elvándorlás. Az 1960-as, 1970-es és 1980-as években ezt még többé-kevésbé enyhítette a természetes szaporodás, de az 1990-es évektől kezdve – a megyei tendenciához mérten ugyan később, de – Nagymányokon is kevesebben születtek, mint ahányan meghaltak. Az ezredforduló utáni első népszámláláskor, 2001. február 1-jén 2501 főt írtak össze, majd az azt követő években némi hullámmal, de tovább csökkent a népességszám. 2009. január 1-jén 2357-en éltek a településen.

A népesség számának alakulása, 1870–2009*

* 1960-ig jelenlét, 1970-től lakónépesség.

Nagymányok 10,68 km² területével a viszonylag kis határu települések közé tartozik, ebből adódóan népsűrűsége – a maga 221 fő/km²-ével – a megyei átlagnak 3,5-szerese, a Bonyhádi kistérségének pedig háromszorosa volt. 2009 elején ezer férfira 1103 nő jutott, 29-cel több, mint a Bonyhádi kistérségben, és 14-gyel több, mint a megyében.

A népesség korösszetétele az általános tendenciához hasonlóan a lakosság előregedését jelzi. A gyermekek (0–14 évesek) aránya 1980-ban még 22%-volt, 2001-ben 16%, 2009 elején viszont már nem érte el a 14%-ot. A 65 évesek és idősebbek aránya viszont 13%-ról 20%-ra emelkedett a majdnem háromszáz 14 évesre és fiatalabbra 147 idős ember jutott, ami 29 fővel volt több, mint a megyei, illetve a kistérségi átlag. A népesség eltarthatósági rátája is kedvezőtlenebb mind a megyei, mind a kistérségi mutatónál, ezen belül a gyermekek eltarthatósági rátája (21 fő) hasonlóan alakult, mint a megyei vagy a kistérségi átlag (21, illetve 20 fő), az időskorúaké (30 fő) viszont már számottevően meghaladta ezen mutatókat (25, illetve 24 fő).

A lakosság iskolázottsági szintje javult az elmúlt évtizedekben, amit az iskolai végzettséggel nem rendelkezők arányának csökkenése, valamint a közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkezők hányadának lassú növekedése jellemzett. A 2001. február elsejei népszámlálás szerint a településen élő 15 éves és idősebb népesség 88,0%-a befejezte legalább az általános iskola 8. osztályát. A 18 évesek és idősebbek 25,0%-a legalább érettségivel, a 25 évesek és idősebbek 5,8%-a pedig főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkezett.

Gazdasági környezet

A város vállalkozási aktivitása elmarad mind a megye, mind a Bonyhádi kistérség átlagától, 2008 végén 1000 lakosra 94 vállalkozás jutott, ez a többi város átlagának is alig több mint hattizedét tette ki. A településen mind a megyei, mind a kistérségi átlagnál nagyobb az egyéni vállalkozások súlya, a 222 cég 79,7%-át jegyezték egyéni vállalkozásként, a többi társas vállalkozásként működött. Az egyéni formában működő cégek 38%-át főfoglalkozású, 34%-át mellékfoglalkozású, 28%-át pedig nyugdíjas vállalkozásként regisztrálták. A társas cégek 58%-át korlátolt felelősségű társaságként, 36%-át betéti társaságként jegyezték, a többi pedig szövetkezeti formában működött.

A nagymányoki székhelyű vállalkozások főbb gazdasági ágak szerinti összetétele valamelyest eltér a megyei, de a kistérségi szerkezettől is. Alacsonyabb a mezőgazdaságban tevékenykedő vállalkozások aránya (27,5%), az iparban, építőiparban dolgozóké viszont magasabb (18,5%), a

szolgáltatás ágazataiban pedig a megyeinél és a kistérségénél kisebb hányaduk található (54,0%). A szolgáltatáson belül az ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatásban regisztráltak a legtöbb vállalkozást (21%), de a kereskedelem, javítás ágazatban is 12%-uk tevékenykedett.

1. tábla

A regisztrált vállalkozások száma és megoszlása főbb nemzetgazdasági ágak szerint, 2008. december 31.

Gazdasági ág	A regisztrált vállalkozások	
	száma	aránya, %
Mezőgazdaság, vad-, erdő-, halgazdálkodás	61	27,5
Ipar	23	10,4
Építőipar	18	8,1
Kereskedelem, javítás	27	12,2
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	13	5,9
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	4	1,8
Pénzügyi közvetítés	3	1,4
Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	47	21,2
Oktatás	9	4,1
Egészségügyi, szociális ellátás	3	1,4
Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	14	6,3
<i>Összesen</i>	<i>222</i>	<i>100,0</i>

A helyi lakosság igényeit 2008 végén 27 kiskereskedelmi üzlet és 8 vendéglátóhely szolgálta ki. A kistérségi és a megyei átlagnál jóval nagyobb súlyt képviselnek ezen a területen az egyéni vállalkozások. A kiskereskedelmi boltok 37%-a élelmiszerüzlet és áruház (10), ezen belül fele-fele arányban található a településen élelmiszer-vegyesüzlet és -áruház, illetve élelmiszer-szaküzlet (például pékség). Az iparcikküzletek és -áruházak a helyi kiskereskedelmi üzletek több mint felét (14) adták. Ruházati szaküzletek (3), vegyipar-cikk-üzletek (3), valamint 2-2 festék-, vasáru-, barkács- és építési anyag-szaküzlet, illetve használcikk-szaküzlet színesíti a kínálatot. A település lakóit egy üzemanyagtöltő állomás szolgálja ki. A vendéglátóhelyek zöme étterem vagy cukrászda (6), de 1-1 bár, borozó, illetve munkahelyi étkeztetőhely is található a városban.

Nagymányok nem rendelkezik jelentősebb idegenforgalmi szálláshely-kínálattal, a városban 2008 végén nem volt kereskedelmi szálláshely. Magánszállásadás keretében egy vendéglátónál 10 férőhelyen tudnak vendéget fogadni.

A 2001. évi népszámlálás idején a népesség harmada volt foglalkoztatott, az inaktív keresők közé csaknem negytedük, az eltartottak közé mintegy negyedük tartozott, a munkanélküliek aránya 3,5%-ot tett ki. A foglalkoztatottak 42%-a helyben talált magának állást, a többség (58%) más településekre – közelsége miatt valószínűleg elsősorban Bonyhádra – járt dolgozni. A létszámot tekintve napjainkban a városban a legjelentősebb foglalkoztatónak a Stuco Munkavédelmi Cipőipari Kft., valamint az Általános Művelődési Központ és a Polgármesteri Hivatal számít.

A Munkaügyi Központ 2008. decemberi adatai szerint Nagymányokon 86 álláskeresőt tartottak nyilván, akik a munkavállalási korú népesség 5,4%-át tették ki. Ez az arány jóval kedvezőbb volt a megyei és a kistérségi átlagnál (8,4, illetve 7,2%) is. Kedvező az is, hogy a tartósan munkát keresők hányada jóval alacsonyabb a megyei és a kistérségi átlagnál, 2008 végén az álláskeresők 36,0%-át tartották nyilván 180 napnál régebben.

Lakáshelyzet, infrastruktúra, intézményhálózat

Nagymányok lakásállománya 2009. január 1-jén 923 lakásból állt, 1970 és 2009 között 17%-kal bővült a szám. Az időszak végén 100 lakásra – az időszak elejénél 141-gyel kevesebb – 255 lakos jutott, ami a megyei átlagnál 16 fővel, a kistérségi átlagnál viszont csak 1 fővel volt több.

2. tábla

A lakásállomány főbb jellemzői

Megnevezés	1970.	1980.	1990.	2001. február 1.	2009. január 1.
	január 1.				
Lakásállomány	787	823	890	905	923
Ebből %-ban:					
1 szobás	15,4	10,6	12,1	4,8	..
2 szobás	51,3	31,5	29,1	19,3	..
3 és több szobás	33,3	57,9	58,8	75,9	..
A lakásállomány változása (előző időpont=100,0)	–	104,6	108,1	101,7	102,0
100 lakásra jutó lakos, fő	396	354	294	276	255

A város kommunális ellátottsága általában kedvezőbb mind a megye, mind a kistérség átlagához mérten, csupán a vezetékes gáz kiépítettsége hagy még kívánnivalót maga után. 2008 végéig a teljes lakásállomány rácsatlakozott a mintegy 15 km hosszú közüzem ivóvízhálózatra. Az 1980-as évek óta 13 km hosszan kiépített közcsatorna-hálózatra már a lakások 90,4%-a kapcsolódott rá, ami jóval felette volt a megyei és a kistérségi átlagnak, de a többi város átlagát is jelentősen felülmúlta. A vezetékes gázcsőhálózat kiépítettsége is számottevő, a gázellátást a mintegy 22 km hosszúságú vezeték biztosítja, amelyre rácsatlakozva 2008 végén a lakások csaknem héttizede használt háztartási gázt. Ez a megyei mutatónál jóval kedvezőbb volt, bár a kistérségre jellemzőtől némileg elmaradt.

2008 végén a lakások 68,5%-ában működött távbeszélő-fővonal. Ezer lakosra 269 fővonal jutott, kevesebb, mint a megyében és a kistérségben. A csillagpontos kábeltelvíziós hálózatra a lakások 73,5%-a csatlakozott, ez jóval kedvezőbb hányad, mint ami a megyére összességében jellemző, és a kistérségi átlagot is némileg meghaladja. A személygépkocsi-ellátottság kiemelkedően jó a településen: 349 személygépkocsi jut ezer lakosra.

A városban az oktatási intézmények alapfokú ellátást biztosítanak. A nagymányoki kisgyermek-nevelése a helyi óvodában folyik, a teljesen felújított épületben 2008-ban 100 férőhelyen 87 gyermekkel 8 óvodapedagógus foglalkozott, egy óvodai csoportban átlagosan 22 gyermeket láttak el. Az általános iskolai oktatás területén Nagymányok a mikrotérségi centrum szerepét is betölti. A helyi Általános Művelődési Központ fenntartói társulási megállapodás alapján Kismányok, Váralja és a Baranya megyei Máza közoktatási feladatait látja el. 2006 szeptemberétől egy helyen működik az 1–8. évfolyamos általános iskola, a zeneiskola és a könyvtár. A tantermek berendezését a közelmúltban korszerűsítették, az iskola szakmai eszközökkel való ellátottsága jó. Az iskola részt vesz a kompetenciaalapú oktatásban. Mikrotérségi központként biztosítja a környékbeli településeknek is a logopédiai ellátást és a gyógytestnevelést. A zeneoktatás az intézmény legújabb tevékenysége, az alapfokú művészeti oktatás 1993-ban kezdődött. Az általános iskolában 2008-ban 9 osztályteremben mintegy 210 gyermek tanult 17 pedagógus irányításával, 26 fős átlagos osztálylétszámmal. Mindannyian részt vettek a német nemzetiségi nyelvtanításban.

3. tábla

Közműellátottság, 2008

(százalék)

Terület	A közüzemi ivóvízhálózatba	A közcsonna- hálózatba	Háztartási gázfogyasztók a lakásállomány %-ában	A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya
	bekapcsolt lakások aránya			
Nagymányok	100,0	90,4	69,6	89,2
A megye többi városa ^{a)}	94,2	78,9	56,3	91,4
Bonyhádi kistérség	95,9	84,9	70,4	93,9
Tolna megye	95,0	58,6	52,6	89,2

a) Gyöng nékül.

Nagymányok lakóinak egészségügyi alapellátását két háziorvos és egy házi gyermekorvos biztosítja, munkájukat két ápolónő és két védőnő segíti. E tekintetben a település ellátottsága jónak számít, 2008-ban egy háziorvosra és házi gyermekorvosra 786 lakos jutott, ez jóval kedvezőbb a megye és a kistérség átlagánál. A gyógyító-megelőző munkát egy fogszakorvos is segíti. A szakorvosi ellátást igénylő betegek a közeli bonyhádi kórházban, illetve szakorvosi rendelőkben, vagy a távolabbi Szekszárdon kaphatnak gyógykezelést. A gyógyszerekhez a helyi patikában jut hozzá a lakosság.

A településen a szociális ellátás alapját az Ószikék Szociális Intézmény adja, ezt 2006 novemberétől a Váraljával közös intézményfenntartó társulás működteti a két önkormányzat összevont intézményeként. Egyrészt a szociális étkeztetést, házi segítségnyújtást biztosítják Nagymányok és Váralja lakóinak. Ennek keretében 2008-ban Nagymányokon 26, illetve 8 fő részesült ezen ellátások egyik vagy másik formájában. Másrészt az Idősek Otthonában tartós bentlakásos elhelyezést is nyújtanak a város és a Bonyhádi kistérség lakói számára. A településen működő 12 férőhelyen 14 gondozottat láttak el 2008-ban. A jelzőrendszeres segítségnyújtás lehetőségét 2008-ban 46-an vették igénybe a városban. A gyermekjóléti szolgáltatást az önkormányzat a bonyhádi Családsegítő Központ révén biztosítja.

A lakosság kulturális igényeit szolgálja a mintegy 25,5 ezer könyvtári egységgel rendelkező könyvtár. A város intenzív kulturális életét a Művelődési Ház irányítja. Működteti az Ifjúsági Fúvószenekart s a gyermekek irodalmi színpadát. A település életében komoly szerepet töltenek be az egyesületek is. A német hagyományok őrzője többek között a Glück auf Hagyományörző Egyesület és kórusa. Nagymányok szoros kapcsolatot ápol a németországi Reichelseimmel. A helyi németiség tárgyi emlékeit, lakását, használati tárgyait az 1890-es évek végén, hagyományos stílusjegyekben épített tájházban mutatják be. A település legfőbb látványossága a már távolból látható, 1783-ban elkészült, tiszta barokk stílusú római katolikus templom a hozzá kapcsolódó műemlék jellegű plébániával. A látogatóknak szép látványt nyújt a város déli részén emelkedő kálváriadomb. Új színfolt a nemrég elkészült szabadidőközpont, de feledhetetlen élményt nyújthat a város északi részén található hangulatos pincesor is. A település természeti adottsága – déli része erdős, dombos – jó lehetőséget biztosít erdei kirándulásokra, vadászatra.